

Én gang vind og skæv terrorist ...

Fraseoskabeloner og fraseologisk reduplikation¹

Af Ken Farø

1. Indledning

I lingvistikken ses indimellem et ønske om at trække en skarp grænse mellem grammatik og leksik; Gabelentz (1891:121f.) tematiserede tidligt denne sondring: For lægmænd er grænsen ifølge Gabelentz svær at anlægge, men for lingvistikken er den nødvendig: »Den enkeltsproglige grammatik beskriver det tilladte, altså det, som når som helst kan blive til et faktum. Ordbogen derimod må (...) og kan kun sige det, som vitterlig er blevet til et faktum« (op.cit.:122, min overs.). Praksis ser noget anderledes ud end Gabelentz' ideelle fordring; der findes mange indikationer af, at denne skelnen kan være vanskelig at gennemføre (jf. Stetter 1986:36; Hessky 1987:75). Fx finder man i grammatikker som Hansen et al. (2002) en lang række eksempler på leksikalsk beskrivelse; alene på det fraseologiske område kan nævnes mere eller mindre detaljerede leksikalske gennemgange af disjunktive konjunktioner som *entweder ... oder, weder ... noch* eller do. præpositioner som *an ... vorbei, an ... entlang*. Senest har Nimb (2005) problematiseret forholdet mellem leksikalsk og syntaktisk beskrivelse, idet hun understreger danske adverbiers påfaldende idiosynkratiske karakter.

To problemer, der både har det til fælles, at de tilsyneladende befinder sig i krydsfeltet mellem grammatik og ordforråd, og som samtidig begge er relevante for fraseologiforskningen, skal undersøges her. Det drejer sig om fænomener, der kan betegnes hhv. »fraseoskabeloner« (jf. Farø 2003) og »fraseologiske reduplikationer«. Mit ærinde er at diskutere disse to størrelser, både med henblik på deres indbyrdes relationer og på deres stilling i fraseologien. For det første vil jeg fremlægge et forsøg på en præcis definition af begrebet »fraseoskabelon«. For det andet vil jeg diskutere problemet (leksikalsk) reduplikation i forhold til fraseologien. I tilknytning hertil vil jeg undersøge, om der kan udskilles en delmængde af dette problemfelt, som i særlig grad er fraseologisk relevant. For det tredje vil jeg prøve at give et svar på, hvordan de to fænomener, fraseo-

skabeloner og fraseologisk reduplikation, forholder sig indbyrdes. Og endelig vil jeg diskutere fraseoskabeloner og fraseologisk reduplikation i forhold til leksikonnet og grammatikken.

2. Fraseoskabeloner og manifeste fraser

I Farø (2003) blev begrebet »fraseoskabelon« introduceret til dansk. Betegnelsen er, som så megen anden fraseologisk terminologi, lånt fra den tyske tradition og kan i sidste ende føres tilbage til sovjetisk forskning (Fleischer 1982:136). Jeg plæderer for denne term frem for Norricks »syntactic formulas« (Norrick 2004:223), der efter min mening dels for stærkt betoner det syntaktiske frem for det leksikalske element, dels ikke synes at være etableret i europæisk fraseologiforskning. Spørgsmålet er så, hvad termen »fraseoskabelon« mere præcist denoterer. Begrebet er meget dårligt belyst, såvel i den almene lingvistik som i den snævrere fraseologiforskning. Et standardværk som Burger (2003) eller almene lingvistiske opslagsværker som Bußmann (1990) eller Glück (2000) nævner fx ikke problemet. Samtidig er fraseoskabelonerne sjældent leksikografisk beskrevet,² formentlig bl.a. pga. manglende manifeste indholdsord, hvad der i modsætning til de mere manifeste fraser gør dem ret vanskelige at identificere og placere i en systematik.

I dette afsnit vil jeg argumentere for, at betegnelsen »fraseoskabelon« bør reserveres til en undergruppe af fraseologiske typer, som er kendetegnet ved fraværet af bestemte elementer. De fraser, som ikke er fraseoskabeloner – og det er formentlig langt de fleste af dem –, vil jeg derimod for tydelighedens skyld kalde *manifeste fraser* (MF). Inden selve diskussionen indledes, vil jeg vise et par eksempler på, hvordan problemet fraseoskabelon er blevet behandlet i forskningen.

Fleischer (1982:134ff., jf. også Palm 1995:68ff.) vier fænomenet adskillige sider. Han påpeger, at dets fraseologiske karakter er omstridt, fordi fraseoskabelonernes betydning til dels minder om orddannelsesbetydninger (139), men at de udviser syntaktisk idiomaticitet (136). De har en »fast modelbetydning, der ved udfyldning af modellen med passende leksikalsk materiale skaber en ordforbindelse, hvis almene betydning allerede er forudbestemt af modellens betydning« (ibid., min overs.). Et eksempel hos Fleischer er *X [VBfin] und [VBfin] nicht* (fx: *der Brief kommt und kommt nicht; der Wagen will und will nicht anspringen*). Herudover næv-

nes was für ein X; so ein X!; X an X (*Kopf an Kopf; Schulter an Schulter*); X der X'e (*Buch der Bücher; Spiel der Spiele* – »intensivierende Genitivkonstruktion«); SB hin, SB her (»mit konzessiver Bedeutung«: *Bruder hin, Bruder her*); PERS.PRON. + und ein(e) + NOM.AGENT./VB.INF./ADJ. (*er und ein Gentleman?* – »mit skeptischer Bedeutung«); ein(e) X von (ART.) + SB. (*der Landratte von Seemann*) (136f.). Fleischer (135) påpeger, at fraseoskabelonerne »ligger i et grænsefelt mellem fraseologi og syntaks« (min overs., jf. ovenfor). Han nævner funktionen 'intensivering' som central, hvad der nok gælder for nogle tilfælde, men det er dog vanskeligt at se, at det skulle være den aktuelle funktion i et eksempel som *X ist X* (*sicher ist sicher, Urlaub ist Urlaub*). *Sicher* og *Urlaub* bliver næppe intensiveret – det samme gælder i øvrigt for flere af de tidligere nævnte eksempler. Skabelonerne er her snarere talehandlinger med funktionen 'LEGITIMATION', nemlig af hhv. en forsigtig fremfærd og fx afslapning eller et ekstra stort forbrug i en ferie.

Fillmore et al. (1988) behandler fraseoskabeloner under betegnelsen »formal idioms« (eksempler: *the X-er the X-er, Him be a doctor?* – her dog uden at ekstrahere den tilgrundliggende skabelon [NOM] *be* [NOM/ADJ] + ?, *nth cousin m times removed*³ –), en term, man kan diskutere hensigtsmæssigheden af, eftersom alle idiomere jo har formelle træk. Deres konklusion, at »formal idioms« er grammatiske konstruktioner (506), finder jeg heller ikke helt tilfredsstillende, men det punkt vender jeg tilbage til.

Wierzbicka (1987) tager en særlig type konventionaliseret (110) fraseoskabelon op, nemlig *X is X*, der traditionelt opfattes som logiske tautologier⁴ og forklares med Grices kvantitetsmaksime, hvad Wierzbicka – med rette – forkaster som forklaringsmodel. Fænomenet er først og fremmest leksikalisk og ikke nødvendigvis en universel »tautologi« – den »samme« skabelon kan ikke forventes at have samme funktion interlingvalt. Wierzbicka identificerer forskellige subtyper, nemlig »tautologies (her: fraseoskabeloner) of obligation« (*a rule is a rule, a father is a father*) og »tolerance for human nature« (*women are women, children are children*), »a sober attitude towards complex human activities« (*business is business, war is war*).

Oakey (2002) beskæftiger sig på sin vis med én specifik fraseoskabelon, når han undersøger *it is/has been ... that X* i »academic writing« (fx i form af *It has been shown that X, It is generally believed that X*). Men termen »lexical phrase« er uheldigt valgt, eftersom den logisk burde omfatte samtlige leksikaliserede flerordsforbindelser, og ikke kun fraseoskabeloner.

Denne ultrakorte gennemgang skal på ingen måde gøre det ud for en forskningsoversigt, men alene antyde, at vi med fraseoskabelonerne står med et temmelig uetableret forskningsfelt, der foreløbig kun ret usystematisk er blevet taget op som problem. En grundlæggende systematisering kan denne artikel kun levere et beskedent bidrag til.

3. Notation af og eksempler på fraseoskabeloner

Der bør stilles formelle krav til fraseoskabelonerne notation. I hvert fald følgende krav synes væsentlige: (1) *generaliserbarhed* og (2) *nøjagtighed*. Det første lægger op til, at fraseoskabelonerne noteres i en form, så de rummer alle tænkelige realiseringer af skabelonen, dvs. med tompladser, hvor der alene er tale om abstrakte aktanter. På den anden side gør kravet om nøjagtighed i beskrivelsen, at det ikke er tilstrækkeligt at skrive *X* for en bestemt tomplads (jf. delvist Fleischers notation ovenfor), medmindre der virkelig er tale om en syntaktisk og semantisk fuldstændigt åben plads; i reglen vil den være restringeret. Faktisk består en vigtig del af opgaven med at udforske fraseoskabeloner i at undersøge deres forskellige restriktioner. Restriktionerne kan markeres ved at bruge kantede parenteser og kapitæler for syntaktisk eller semantisk restriktion, fx *[ADV]* for et obligatorisk adverbialt element eller *[LOK]* for et tilsvarende lokalt element. Er komponenten fakultativ, sættes rund parentes om den kantede, fx *([ADJJ])* (jf. også Farø 2005b om anbefalet fraseologisk notation).

Et eksempel på en fraseoskabelon er følgende abstrakte form:

(1) ([ADV]) [UBEST.ART] [SB] var [UBEST.ART] [SB.] og
([UBEST.ART]) [SB] var [PARTIC]/[UBEST.ART]
[SB]/[REL.SÆTN],

fx:

(1a) vesttyskerne er i flertal, når det handler om længslen efter Tysklands svar på Morten Korch, det vil sige *dengang, en mur var en mur, og østtyskerne var forsvarligt indhegnet bag pigtråd og beton* (Politiken, 20.03.05, 4:8)

(1b) De færreste ønsker sig faktisk tilbage til *dengang*, *en forfatter var en forfatter og et kunstværk var noget ophøjet, helligt*, som kun de særligt indviede havde adgang til (www.reception.hum.ku.dk).

Skabelonens funktion er ret vanskelig at parafrasere, men tilsyneladende stiller den en nutidig tilstand op over for en fortidig, som – i hvert fald set fra et bestemt perspektiv – var mere (u)ønskelig; samtidig paralleliseres to fænomener i denne oprindelige, (u)ønskelige tilstand.

Den følgende fraseoskabelon er mindre kompleks:

(2) *én gang [SB/PARTIC], altid [SB/PARTIC].*

Nedenstående eksempler demonstrerer skabelonens produktivitet:

(2a) *Én gang finansmand, altid finansmand; en gang stammer, altid stammer?; én gang socialt marginaliseret, altid ...?; en gang Nepal, altid Nepal; en gang Frem, altid Frem; en gang snydt, altid snydt; en gang popdreng, altid popdreng; en gang terrorist, altid terrorist; en gang fjende, altid fjende* (alle: *Google*).

Skabelonens funktion er tilsyneladende at udtrykke nogets uafvendelighed, når det først er opstået/sket.

Næste eksempel (3) er temmelig komplekst:

(3) *[HYPERBEL]⁵: [UBEST.ART] [SB], der får ([UBEST.ART.]) [SB] til at ligne ([UBEST.ART.]) [SB].*

Fx i:

(3a) En stille (...) Kylie fra første del af koncerten forvandler sig samtidig til *en taknemmelig stjerne, der får show-poppens topnavn Madonna til at ligne en kummefryser* (www.bt.dk)

(3b) På kort sigt kan det måske (...) give lidt varme på aktiemarke-
derne (...) På langt sigt kan det udløse *en global hyperinflation, der får 20'ernes Weimar-Tyskland til at ligne en fornuftig spare-
runde* (www.schillerinstitut.dk)

(3c) Sydney bød på alt det, vi havde håbet. Summende storbyliv, fremragende muséer (...) og *et nattelev, der får Istedgade til at ligne en klassefest i 6. klasse* (www.simonstaun.dk)

(3d) Der er næsten intet at se, undtagen (...) hovedstaden Ashgabat, hvor præsident Saparmurat Niyazov i den grad udstiller sit eget storhedsvanvid, for alt (...) bærer hans fede portræt, *noget der får tidligere hyperegoer som Lenin og Hitler til at ligne beskedne skoledrenge* (www.cqj.dk)

(3e) jeg synes (...) de kvindelige studieværter (...) har tillagt sig et råt image. De skal helst udstråle en barsk (...) seksuel attitude, der signalerer, at de (...) bruger stavblendere som dildoer og giver *blow-jobs, der får en cementblander til at ligne et fuglebad i en vuggestue* (www.so.dk/studieliv).

Trækket HYPERBEL, der i notationen står foran skabelonen med et kolon for at markere, at det har skopus over hele syntagmet, er reelt det eneste, som binder eksemplerne sammen til den konkrete skabelon. Det ser man ved, at følgende eksempel ikke er en realisering af fraseoskabelonen, fordi trækket HYPERBEL her mangler:

(3f) Hvad der især glimrer ved sit fravær, er den iøjnefaldende mangel på *det virvar af ledninger, der får indholdet af en pc til at ligne en rotterede* (www.apple.dk).

Den følgende fraseoskabelon (4) har notationen [ART] ([ADJ]) [SB] af [ART] [SB], der kan realiseres:

(4a) Siden hippierne og backpackerne fandt *den lille perle af en ø* (...), er der vokset et internationalt samfund frem baseret på turisme og udnyttelse af koralrevene (www.mst.dk)

(4b) Det er *et værre rod af en bog*, men anmeldes det skal den (net-gallery.dk)

(4c) *et ordentligt dingleværk af et flyvejern*.⁶

Som afrunding af dette afsnit skal nævnes nogle eksempler på fraseoskabeloner, der nærmer sig et problem, der først vil blive behandlet teoretisk i de følgende afsnit, nemlig (*fraseologisk*) *reduplikation*. Det første eksempel (5) kan noteres *lade [SB] være [SB]*:

(5a) Måske havde det noget med hendes humør at gøre, at hun bare klædte sig totalt slackeragtigt på, en oldgammel T-shirt fra Roger, stramme sorte bukser (...) og en ulden islænder bundet rundt om maven hvis det blev koldt senere på dagen. *Håret lod hun bare være hår* (Holm 1998:199)

(5b) selvom Brigitta en brøkdæl af et sekund følte sig fristet til at *lade Gunhild være Gunhild*, (...) vandt moralen (Christensen 2002:244)

(5c) han *lader metaldetektor være metaldetektor*, den ligger og rufter i det høje græs (Christensen 2002:262).

Denne type findes i øvrigt også i varianten *lade [SB₁] være [SB₁] og [SB₂] være [SB₂]*:

(5d) han vakler, rummets dirren bliver stærkere, og så *lader han sovepose være sovepose, sprængstof være sprængstof* (Christensen 2002:251)

(5e) Omsonst rejste han sig, *lod lagen være lagen og dyne være dyne* (www.assiah.net).

Fraseoskabelonens funktion kan siges at være at udtrykke den omtalte persons indifferens i forhold til reduplikatet.

Den næste skabelon (6), *[SB] efter [SB]*, udtrykker iterativitet:

(6a) Han og Franco var stået af linje 3, gået (...) ned ad den smalle og skaktede (...) gade, hvor *bil efter bil* dannede et uendeligt espallier af blik og metal (Holm 1998:273)

(6b) udenom var der alle de andre, og det var efterhånden et helt surreelt fotoalbum hvor man *gang efter gang* genkendte nye ansigter (Holm 1998:260)

(6c) jeg har tænkt på, om den menneskemængde, vi dansede for, i virkeligheden ikke var de samme få tusind mennesker, der *dag efter dag* fyldte teateret (Høeg 1991:52f.).

Det samme gør (7), *[SB] for [SB]*, om end der her synes at være en lille forskel i retning af en større grad af processualitet:

(7) Og så op. Finde nøglerne. Lede efter hullet. Trappen, *trin for trin* (Holm 1998:170).

Endelig er (8), *[VB/PARTIC/SB/ ...]*, *[VB/PARTIC/SB/ ...]* og *atter [VB/PARTIC/SB/ ...]*, kendetegnet ved, at skabelonen ikonisk markerer gentagelsen eller intensiteten i indholdet ved hele tre gange at nævne den komponent, der »er meget af«:

(8) *sne, sne og atter sne; nej, nej og atter nej; øv, øv og atter øv; vi skal træne, træne og atter træne* (alle: Google).

Det er ikke, i hvert fald ud fra en fraseologisk synsvinkel, rimeligt at betragte disse eksempler som betydninger af eller sprogbrugseksempler på enkeltordene *lade, efter, og, ligne, fra, til* etc., for det er balancen mellem manifeste og ikke-manifeste (se nedenfor) komponenter for skæv til. Printleksikografisk kan det naturligvis være en mulighed eller ligefrem nødvendighed at placere en fraseoskabelon under en af dens komponenter, ligesom praksis er for de manifeste frasemer (*sælge skindet før bjørnen er skudt* fx under *skind*). Men ligesom ved disse er det strengt taget vilkårligt at udvælge ét element som repræsentant for eller indgang til hele frasemet. For fraseoskabelonen er principielt en ny, selvstændig leksikalsk enhed (nemlig: nominationsenhed), der ikke er forudsigelig ud fra kendskabet til enkeltkomponenternes normale funktioner.

Som så ofte opstår der i øvrigt et afgrænsningsproblem: Hvornår man præcist har at gøre med en manifest fraseologisme som fx:

(9) *på må og få*

og hvornår en fraseoskabelon som:

(6) *[SB] efter [SB]*

er til dels et spørgsmål om kontinua. Men selv om der er en flydende overgang mellem manifeste fraseologismer med en eller flere tompladser og fraseoskabeloner med en eller flere manifeste komponenter, er det af hensyn til termens håndterbarhed nødvendigt med en tilnærmelsesvis operationel definition. Den må tage udgangspunkt i, at balancen mellem manifeste og ikke-manifeste komponenter i fraseoskabeloner er tippet til fordel for tompladserne. I prototypetermer: Jo mindre manifest, desto bedre eksemplar af kategorien fraseoskabelon. Et andet aspekt er de eventuelle elementers semantik: Jo mindre indholdsord, desto mere fraseoskabelon. Med udgangspunkt i disse overvejelser kan man definere de to kategorier på følgende måde:

En »fraseoskabelon« er en leksikaliseret flerordsforbindelse, der består af minimum to syntaktisk-semantiske tompladser samt et eller flere manifeste indholdsord

Et »manifest frasem« er en leksikaliseret flerordsforbindelse, der består af en eller flere manifeste komponenter, evt. med tompladser.

Sammenfattende kan man altså sige, at fraseoskabeloner, som de fortolkes her, alene omfatter frasemer med mindst to tompladser; herudover må de manifeste komponenter normalt ikke være indholdsord. De har en berøringsflade med grammatikken i kraft af deres tompladser, men i første instans er de leksikalske størrelser. Dermed adskiller de sig både fra fraseoskabelonerne i bred forstand, dvs. frasemer med kun én tomplads og eventuelle indholdsord. Desuden holdes begrebet ude fra fraseologisk modifikation (jf. Burger 2003, Farø 2004a og Jakobsen 2005), som i hvert fald i denne forfatters optik er parole-fænomener, der følger sekundært af kendskabet til bestemte inventarelementer.

I lingvistikken, herunder ikke mindst i den del, som man kunne forvente i særlig grad tog sig af disse skabeloner, nemlig fraseologiforskningen, er fraseoskabelonerne ikke blevet viet den store opmærksomhed. Det er ikke desto mindre et fænomen, som spiller en vigtigere rolle i sproget, end mange formentlig er sig bevidst. Nedenfor vil jeg diskutere en særlig undergruppe af dem, nemlig »reduplikative fraseoskabeloner«. Forinden er det dog nødvendigt at foretage en omvej omkring en diskussion af selve begrebet »reduplikation«.

4. Reduplikation

Flere af ovenstående fraseoskabeloner (eksempel (5)-(8)) er kendetegnet ved (mindst) fordobling af en ikke-manifest komponent som et væsentligt element ved den samlede konstruktion. Det gør dem interessante for reduplikationsforskningen. Det bør herudover overvejes, om leksikalsk reduplikation kunne beskrives som et fraseologisk problem (jf. nedenfor).

I de fleste fremstillinger betegnes reduplikation ganske vist som et fonologisk (Marantz 1994:3487) eller et morfologisk fænomen. Det anvendes fx om germansk præteritalkonjugation (Bech 1969), jf. også de nordiske reduplikationsverber, og det kaldes ofte – med eksempler som fr. *bonbon* og *mama* el. lat. *quisquis* – en »orddannelsesproces« o.l. (Schlobinski 1994, Lewandowski 1975:537, Abraham 1988, Stammerjohann 1975:567, Bußmann 1990, Rischel 2000). Normalt forbinder man desuden reduplikation med for danskere eksotiske sprog som indonesisk (Bußmann 1990), kinesisk (Schlobinski 1994), warlpiri, agta (Marantz 1994:3486), pidgin (Abraham 1988, Holm 2000) og afrikaans (Donaldson 1993). Andre nævner baby-sprog som en varietet, hvor reduplikation hyppigt optræder (Rischel 2000). I forskningslitteraturen ser der ikke ud til at være nogen entydig relation mellem forekomsten af et redupliceret element og en bestemt betydning. Funktionerne er typologisk tilsyneladende mangeartede, fx pluralisdannelse, aspekt og komparation. På tok pisin markerer reduplikation af hovedverbet durativ aktionsart (Holm 2000:101), og på italiensk kan man sige: *la questa idea é la mia mia* med betydningen 'min egen'. I indonesisk danner man adverbier reduplikativt (*kira* 'gætte': *kira-kira* 'cirka', Beard 1998:63), og Holm (2000:121) nævner hypokorisme som en reduplikativ funktion. Reduplikation er altså et typologisk velkendt fænomen, men det er tilsyneladende vanskeligt at koble en generel enhedsfunktion til det.

Vietnamesisk er også blandt de sprog, hvor reduplikation er meget udbredt (jf. ðing-Hoà 1997:35ff., Thompson 1987, Rischel 2001, VA). I første omgang kan der tilsyneladende gives klare funktionelle forklaringer på reduplikationen, nemlig iterativitet og intensivering:

(10a) *ngay* 'dag', *dêm* 'nat' – *ngay ngay, dêm dêm* 'hver dag', 'hver nat'; *dâu* 'hvor, hvor som helst' *dâu dâu* 'overalt', *luôn* 'meget tit' – *luôn luôn* 'uophørligt, konstant'.

Der er også eksempler på det modsatte:

(10b) *run* ‘ryste, skælve’ – *run run* ‘sitte lidt’

Men i en del, og måske i virkeligheden i de fleste tilfælde, er det mere end vanskeligt at motivere forholdet mellem reduplikat og den samlede reduplikation, jf.:

(10c) *từ* ‘ord’ – *từ từ* ‘langsomt’

(10d) *đùng* ‘[lyden af torden el. pistolskud]’ – *đùng đùng* ‘pludseligt, voldsomt’

(10e) *đìuòng* 1. ‘sukker’; 2. ‘vej’ (!) – *đìuòng đìuòng* ‘(gl., om mænds adfærd) smukt, yndefuldt’

(10f) *tì* ‘lægge armen på bordet’ – *tì tì* ‘drikke el. spise kontinuerligt’

(10g) *lầm* ‘tage fejl’ – *lầm lầm* ‘uvenlig’

(10h) *tin* 1. ‘skarpsynet’; 2. ‘med indfølingsevne’ – *tin tin* ‘gorilla’

(10i) *te* ‘[art fiskenet]’ – *te te* ‘trompetlyd, hanegal, kykkeliky!’

(10j) *tê* ‘følelsesløs’ – *tê tê* 1. ‘bitter, især når man smager ngt. første gang, fx om alkohol’; 2. ‘[art firben, der lever i rismarken]’

(10k) *thiu* ‘for gammel, rådden’ – *thiu thiu* ‘døse, blunde’

(10l) *ve* 1. ‘flirte’; 2. ‘cikade’ – *ve ve* ‘[lyden af en myg eller cikade]’.

Reduplikationer tilsyneladende uden identificérbart reduplikat findes også:

(10m) *thên* *thên* ‘åben, fri, vidstrakt’; *phìng* *phìng* ‘rød i ansigtet (fx efter druk)’; *thình* *thình* ‘[lyden af hjertets banken]’; *e e* ‘[lyden af et spædbarns skrig]’; *tò* *tò* ‘nysgerrig’; *oang* *oang* [om lyd] ‘høj’.⁷

Holm (2001:121) forsøger at skelne klart mellem reduplikation og iteration: »While iteration is simply the repetition of a word for emphasis (‘a long, long walk’), reduplication is a mechanism for forming new words«. Hertil kan dog bemærkes, at det afgørende næppe kan være, om der ved reduplikationen opstår nye ord, ikke mindst fordi det kan være meget svært at afgøre, hvornår noget er et nyt ord eller ej – i nogle sprog er det endda nærmest umuligt. Eftersom begrebet i forvejen i praksis ikke er re-

serveret til nogen bestemt enhedsfunktion, mener jeg, det må være hensigtsmæssigt at operere med reduplikation som et i første omgang formelt overbegreb, til hvilket der efter empiriske studier kan knyttes semantiske eller pragmatiske funktioner, herunder fx 'intensivering', der nævnes som en prominent, men altså absolut ikke den eneste funktion.

I det følgende skal det undersøges, om reduplikation forekommer på dansk i en leksikalsk, herunder fraseologisk, kontekst. Jeg vil argumentere for, at reduplikation ikke bare er et fonologisk og morfologisk fænomen, og at det desuden ikke kun forekommer i varieteter som børnesprog, historisk germansk og nordisk, eller i eksotiske sprog. Reduplikation er tilsyneladende både et produktivt syntaktisk og også et fraseologisk fænomen i dansk.

5. Leksikogrammatisk reduplikation

Mange vil nok umiddelbart mene, at reduplikation ikke er noget standarddansk fænomen. Af Rischels encyklopædiartikel (2000:51) får man heller ikke indtryk af, at reduplikation eksisterer i standarddansk. Han nævner således kun historiske eksempler og børnesprog (*mamam* og *vov-vov*) som eksempler. Det kan være vanskeligt at se ud fra hans kortfattede materiale, hvordan hans reduplikater skal afkodes. Rischel omtaler selv problemet som morfologisk, og hvis det står til troende, må det næsten forudsætte, at orddannelsen medfører en ny, samlet begrebsbetødning. I dette tilfælde skulle eksemplerne vel så læses hhv. 'mad' og 'hund'. Men disse eksempler er jo ikke indikationer på fænomenets synkron produktivitet i dansk. Det er imidlertid produktivt på dansk, ikke bare i morfologien, men også på, og måske endda især snarere over, enkeltordsniveau, hvad der kunne gøre det interessant for fraseologien.

Der kan identificeres forskellige typer, fx:

a) Den allerede omtalte *intensivering*:

(11a) hmmm *tænke tænke* ved ik om jeg skal bestille ms 3.0 (www.gamescodes.dk)⁸

(11b) I øvrigt var det svalende med et lille bad, da temperaturen var ret høj (*svede, svede!*) (www.backpackerplanet.dk)

(11c) »Det er faktisk *dybt, dybt* irriterende, at de ikke vil acceptere, at man en gang imellem sætter sig ned med drengene og ryger en joint« (Politiken, 06.06.05, 1:2)

(11d) Her kunne de bo, tage på fangst med grønlandske fangere og få et *helt, helt* andet indhold i livet (Politiken, 06.06.05, 2:4)

(11e) Så de sagde klart nej til at medvirke i testen, som de fandt »alt for useriøs, uvidenskabelig, og *alt, alt* for for poppet« (Politiken, 13.06.05, 1:2).

b) *Rytmsk afrunding*: I mange tilfælde kan der næppe tales om intensivering, fordi der nok ikke er tale om et indhold, der ville kunne intensiveres. I stedet kan der åbenbart være rytmiske grunde til at foretrække reduplikation. Det knytter sig formentlig især til interjektioner som:

(12a) *hov, hov!; uha, uha!; tsk, tsk!; bop, bop!; tys-tys!*

Det kunne også gælde for kategorien onomatopoetika, der hyppigt, hvis ikke ligefrem prototypisk, og i øvrigt ikke kun på dansk, optræder redupliceret:

(12b) *gok, gok!; rap, rap!; øf, øf!; vroum, vroum!; ring, ring!; snøft, snøft!; fut, fut!; pip, pip!*

jf. også i »kalde-interjektioner« til dyr:

(12c) *mis, mis!*

som vel også går igen i Tuborgs:

(12d) *kylle, kylle.*

Strukturen genfindes i en række mere eller mindre leksikaliserede, frem for alt »intime« formler:

(12e) *vinke, vinke!; kuk, kuk!; tit, tit!; dikke, dikke!; se, se!*

c) *Negativ/ironisk talerindstilling*: En anden type kan nok heller ikke forklares fyldestgørende med funktionen intensivering, men angiver snarere 'negativ eller (især) (selv)ironisk kommentar'. Typen forudsætter formentlig verber, der i forvejen betegner negativt konnoterede handlinger, og som redupliceres i infinitiv:

- (13a) Du ser faktisk lige så godt ud som i går (*smiske smiske*) (www.fotokritik.dk)
(13b) Scenariet er stadig i idé-fasen og jeg vil gerne have alt det input jeg kan få (læs: *stjæle, stjæle*) (rpgforum.dk)
(13c) Jeg blev hentet ved flyet, hvor de andre selvfølgelig hurtigt så, at jeg havde glemt at hæve mine flaps efter landing (*Mobbe mobbe*) (rud.hjem.wanadoo.dk)
(13d) Hvis dit hjerte også banker for at få lov til at skrive på engelsk på digte.dk, så hjælp mig med at sabotere dem, regel-fascisterne (*drille, drille*) (digte.dk)
(13e) *TUDE TUDE* I havde chansen og AAB havde chansen [sic!] *MEN I VAR IKKE GODE NOK*. længere er den ikke (www.oik.dk).⁹

d) »*Indre drift*«. Her kan verbet både stå i infinitiv og imperativ:

- (14a) Det var bare min fucking firewall!! *KVÆL KVÆL MYRD MYRD*, jeg kunne tage livet af den (www.gameland.dk)
(14b) Efter 11 timer igen nede i lejr 3, *sove sove* (sites.inka.de)
(14c) Jonathan! Du er så dejlig, ... *bolle bolle* ... savner dig ... Selvom du er et svin ... (www.soundvenue.com).

Ortografisk ser man indimellem bindestreg brugt i stedet for spatium. Men det gør næppe problemet til et orddannelsesfænomen, snarere til et grafisk forsøg på at udtrykke iterativiteten osv.

Man kan konkludere, at der på nutidsdansk eksisterer et produktivt syntaktisk fænomen »reduplikation«, som har forskellige funktioner, der kun meget forsimpelende kan sammenfattes med »intensiv«. Denne term (jf. Glück 2000), der ofte også er tiltænkt selve den formelle kopiering, er efter min mening derfor uheldig, fordi den strengt taget udgør en sammenblanding af form og funktion. For den implicerer jo, at et sprogligt elements kopi generelt har funktionen at intensivere det kopierede led. At det nok er for firkantet, både i dansk og i andre sprog, har jeg prøvet at vise ovenfor. Problemet leksikogrammatisk reduplikation savner i øvrigt en grundig undersøgelse, hvad der ikke kan gives i den aktuelle sammenhæng, hvor fokus i højere grad er fraseologisk.

Spørgsmålet er nu, hvad reduplikation har med fraseologi at gøre? I første omgang tilsyneladende ikke meget, medmindre man opfatter leksikalsk reduplikation som en særdeles abstrakt fraseoskabelon, der består

af elementerne $[X] [X]$. Det er ikke mit anliggende her, hvor ovenstående eksempler klart opfattes som en opgave for grammatikken. Men reduktion forekommer også i leksikaliseret form i fraseologien.

6. Fraseologisk reduktion

Ved siden af eksempler som ovenfor, hvis fraseologiske status er tvivlsom, fordi de snarere er udtryk for et produktivt grammatisk princip i moderne standarddansk, er reduktion på en anden måde et fænomen, der er relevant for fraseologiforskningen, nemlig når de reduktive elementer er leksikaliseret som en polyleksikalsk enhed med en fast, samlet funktion. Vender vi tilbage til Gabelentz, så omtaler han (1891:239) såkaldte »pleonasmer«, nemlig udtryk, som »siger det samme to gange med forskellige ord: *hell und klar, spritzen und sprudeln, blinken und funkeln, Kummer und Sorgen*«. »Pleonasme« er i denne sammenhæng nok ikke nogen optimal betegnelse, eftersom begrebet normalt dækker alle former for retorisk redundans (jf. Glück 2000). Jeg vil i stedet kalde det for »fraseologisk reduktion« (FR). I øvrigt vil jeg holde begrebet teoretisk åbent for den mulighed, at redundansen ikke behøver at blive udtrykt gennem to forskelligartede komponenter som hos Gabelentz, men at de også kan være homologe. De ikke-homologe eksempler vil jeg, med en term delvist lånt fra Jespersen (1925:1001), så benævne »reduktion med variation«. Det afgørende er i første omgang redundansen og syntagmets samlede leksikalisering. Fælles for alle former for fraseologisk reduktion er netop, at de er leksikaliseret som flerordsenheder, dvs. de bliver ikke produceret, men derimod *reproduceret* som ordforrådsstørrelser (jf. Farø 2003). Dermed afviger de i dette aspekt fra de egentlige (grammatiske) reduktioner, vi så i kapitel 4, men ligner her til gengæld fraseoskabelonerne. Og i nogle tilfælde er de fraseologiske reduktioner da også samtidig fraseoskabeloner. Det svarer til sondringen mellem fraseoskabeloner og manifeste fraser, som blev indført ovenfor.

7. Reduplikative fraseoskabeloner

Reduplikative fraseoskabeloner udgør på flere måder det krydsfelt mellem grammatik og leksik, som bl.a. Fleischer gjorde opmærksom på (jf. ovenfor). De danner også overgang mellem fænomenet reduplikation som leksikogrammatisk størrelse og som rent idiomatisk fænomen; de er derfor interessante på flere planer. Først og fremmest er fraseoskabeloner, der har *og* som den eneste manifeste komponent, prominente i dansk fraseologi, fx: *VB og VB*, [*ADJ/ADV_{KOMP}*] og [*ADJ/ADV_{KOMP}*]. Eksemplerne nedenfor skal demonstrere, at der ganske vist er en tendens til, at skabelonerne her udtrykker *intensivering* eller *iterativitet*:

(15a) han *gik og gik*, genkendte byen, dens stenmassiver (Holm 1998:185)

(15b) et hurtigt kontramål mens FCK *pressede og pressede* ville være katastrofalt (Holm 1998:204)

(15c) »Det eneste jeg kan gøre er at skrive *bedre og bedre*« (Holm 1998:224)

(15d) *flere og flere* kvinder var der, piger helt ned til tiårsalderen (Holm 1998:261)

(15e) Det hang i hans bevidsthed, dag og nat. Skønt hver dag *mindre og mindre* (Holm 1998:296)

(15f) de prøver et (...) løft fra (...) »Korsaren«, *igen og igen* (Høeg 1991:67)

(15g) Morten Ramsland har bare at gi' hals *igen og igen* (Politiken, 15.06.05, 2:2)

(15h) En god gammeldags freak, der fortunlet dansede sin moon walk og syntes at miste *mere og mere* jordforbindelse for hvert skridt (Politiken, 15.06.05, 2:2)

(15i) de mindst uddannede sækker *længere og længere* agterud (Forskerforum, 2005:25)

(15j) derfor blev prinsessen forvandlet til en heks, der gik hvileløst rundt på jorden for at finde ham *igen*, mens hun blev *ældre og ældre* (Christensen 2002:203).

På den anden side er der heller ikke her noget 1:1-forhold mellem form (reduplikation) og funktion. Både skabelonen med verbal- og adjektiv-/adverbium-kopiering kan have andre funktioner, jf. fx:

(16a) vi nåede dog hjem i ét stykke ... eller *hjem og hjem* er måske så meget sagt, for han gad faktisk ikke køre os helt hen til hotellet (www.natur-viden-skab.dk)

(16b) Tja ..., *dum og dum*, det ved jeg sku ik ... (www.babeindex.dk)

(16c) *Sove og sove* var så meget sagt, da man blev vækket flere gange af folk, der skulle slå en streg (www.keeponmoving.dk)

(16d) 'Nu skal vi i Terapien, Gunhild.' '*Vi og vi*. Det er mig, der skal i Terapien,' vrisser Gunhild (Christensen 2002:145).

Her skal reduplikationen tydeligvis noget andet, nemlig *relativere* indholdet af det kopierede element. Gentagelsen illustrerer, muligvis ikonisk, at den talende genovervejer ordets berettigelse i konteksten. I fraseoskabelonen *NUM og NUM*:

(17a) Må jeg spænde børnene fast *to og to* i samme sele? (www.sikkertrafik.dk)

(17b) Skær sværen af stegen, så de ligger *én og én* (www.danske-slagterier.dk)

(17c) Tæpperne skal sys sammen, *fem og fem* (www.tagryggen.dk).

betegner den et *symmetrisk* forhold. Elementerne optræder her eksplicit parvist. Hvorimod det i *PRON og PRON*:

(18a) Det var jo en kærlighedshistorie, og sådan *én* havde han aldrig skrevet. Fordi han aldrig selv havde mødt den. Kun mødt *dén* og *dén* (Holm 1998:321)

(18b) *hende og hende* er rigtige [sic!] smukke, er pæne i tøjet (,) kønne øjne osv. (www.islamisk.dk)

og i *ADV og ADV*:

(18c) »Jeg prøver også at forebygge konflikter ved at have klare regler med medarbejdere og studerende: Reglerne er *sådan og sådan*« (Forskerforum, sommer 2005)

drejer sig om, at elementerne tilsyneladende kan udskiftes: Den talende markerer en vis vaghed mht. hvem eller hvad, pronomenet eller adverbiet konkret refererer til.

Der er altså heller ingen automatisk forbindelse mellem formel reduplikation af elementer i reduplikative fraseoskabeloner og elementernes funktion i skabelonen. Der er formentlig mange forskellige typer af reduplikative fraseoskabeloner (jf. Wierzbicka 1987:104); også den enkelte form har forskellige indholdstyper. Her har jeg alene demonstreret kategoriens relevans som sådan i dansk.

8. Manifeste fraseologiske reduplikationer

I modsætning til de reduplikative fraseoskabeloner består de fraseologiske reduplikationer primært af manifeste komponenter (jf. Wierzbicka 1987:105). De kan derfor kaldes »manifeste fraseologiske reduplikationer« (MFR).¹⁰ Eventuelle tompladser udgøres typisk af et subjekt, når frasetets syntaktiske værdi er verbal (*må og skal*). Herudover kan frasetmet være både adverbielt (*tit og ofte*), adjektivisk (*ond og led*), nominalt (*fred og ro*) og udgøre sætningsemner (*knæk og bræk!*) m.m. I MFR'er er forholdet mellem de to kernekomponenter enten, at de begge forekommer i fri produktion (*tyk og fed; tigge og bede om ngt*), eller at den ene komponent er unik¹¹ (*fryd og gammen; mangt og meget*;¹² *i ro og mag*¹³). Der er desuden forskel på, om det ene element kan udelades eller ej: fx er ?*bag lås* (< *bag lås og slå*) i det mindste problematisk, mens *tigge om ngt* (< *tigge og bede om ngt*) ikke volder nogen problemer. Endelig er der forskellige grader af permutationsrestriktioner.¹⁴ Nedenstående eksempler på MFR'er er fra Benn Q. Holms *Hafniapunk* (1998), med sidetal:

(19a) så blev Morton ført væk i jerngreb (...) og folk *hviskede og tiskede* og gloede (57)

(19b) når han trådte ind i larmen på Søhesten skulle han have en øl, (...) den skulle drikkes *stille og roligt* (66)

(19c) Hoppe *bandede og svor*, nu ville de ikke nå halvellevegærgen (87)

(19d) »de snakker fanden et øre af, det er *sikkert og vist*. De kommer fra Jehovas Vidner« (89)

(19e) Hun fortsatte ad Magstræde (...) mellem de *vinde og skæve* huse (152)¹⁵

(19f) Hendes lejlighed var udstyret med *ting og sager* som (...) hørte hjemme i hippieafdelingen (157)

(19g) Jeg har altid syntes at det var *synd og skam*, når smukke ting går til spilde (303)

(19h) så på uret, (...) pis også, nu kunne han ligge og *vende og dreje sig* (306)¹⁶

(19i) så var de *stille og roligt* gledet fra hinanden (321).

Og fra Helle Helles *Rødby-Puttgarten*:

(19j) Hvis hun beklagede sig, sagde vores mor: *Sludder og vrøvl*, tag en syltetøjsmad (6)

(19k) – Ved du hvad, Jane, jeg er vel *i bund og grund* glad for at være her (66)

(19l) Kassedamerne sad allerede *på rad og række* på det lange pakkebord (73)

(19m) Lauge *bandede og svovlede* (74)

(19n) – Kunne du ikke bare have sagt tak *stille og roligt?* (92)

(19o) – *Først og fremmest* skal du frisere dig (94).

Endelig eksempler fra spredte kilder:

(19p) *ting og sager*;¹⁷ *land og rige*;¹⁸ *til punkt og prikke*;¹⁹ *mod og mandshjerte*;²⁰ *råbe og skrige*;²¹ *skik og brug*;²² *blot og bart*;²³ *helt og aldeles*;²⁴ *helt og holdent*; *fuldt og helt*;²⁵ *klart og tydeligt*;²⁶ *fuldt og fast*;²⁷ *vidt og bredt*;²⁸ *ene og alene*;²⁹ *syg og dårlig*; *sund og rask*; *være led og ked af ngt*.

Lenz (2002:195) taler om, at (parformel-)mønsteret er »produktivt« på tysk, idet reklamer og titler på film, romaner o.l. ofte benytter sig af mønsteret. Men hvad med selve det leksikalske inventar af MFR? Er det åbent på dansk? Kommer der nye MFR'er til? Det mener jeg næppe, der gør, i hvert fald kun i meget beskeden grad. MFR kunne se ud til at være en næsten eller helt lukket kategori i dansk. Jeg kan ikke afgøre spørgsmålet her, men vil i stedet kaste det ud til videre undersøgelse og diskussion, jf. denne artikels konklusion.

Fænomenet MFR er på den ene side klart fraseologisk, eftersom eksempler som ovenfor udgør en samlet leksikaliseret flerordsforbindelse. De er desuden syntaktisk idiomatiserede, for så vidt som rækkefølgen på elementerne ofte er fast (»irreversible«, Ross 1980, Lenz 2002) – jf. fx usandsynligheden af *?skæv og vind* eller *?række og rad*. På den anden side er det fænomen, som ligger til grund for dannelsen, nemlig en eller anden form for reduplikation, jo altså tilsyneladende ikke noget, der er

bundet til fraseologien i snæver forstand, men er et produktivt grammatisk princip i dansk. Det lægger op til nogle overvejelser om fraseologiske reduplikationer som beskrivelsesproblem, fx i monolingvale ordbøger. Hvad stiller man op med denne fraseologiske kategori i sprogbeskrivelsen? Er man af den opfattelse, at fraseologiske reduplikationer er et idiomatisk (ikke-kompositionelt) fænomen, så må MFR'erne behandles som idiomer og udskilles klart af enkeltordsbeskrivelsen, fx vha. en særlig typografisk markering. Mener man derimod, at MFR'erne bygger på et velkendt grammatisk princip i dansk, nemlig leksikogrammatisk reduplikation (jf. ovenfor), så kan man med en vis ret – i hvert fald med henblik på aspektet sproglig reception – i ordbøger placere MFR'ere umarkeret blandt kollokationer og sprogbrugseksempler, som pr. definition er uproblematisk at afkode for en native speaker. Men denne placering forudsætter altså den erkendelse, at vi på dansk har et produktivt grammatisk fænomen, der hedder reduplikation, og den forestilling er næppe udbredt.

Der er for MFR'ernes vedkommende nok til dels overlapning, men ikke overensstemmelse med de såkaldte »tvillingformler«, »parformler« og »binominaler« (Burger 2003:45, Lenz 2002, Farø 2003). Disse begreber er nemlig bredere og teoretisk-definitivt ikke særligt præcise, jf. eksempler som *Mann und Frau*, *Berg und Tal*, *Land und Leute* og *klipp und klar* (Lenz 2002:191). Den bredere kategori kan dog for så vidt være nyttig nok, hvis det handler om at opfange de ikke egentlig reduplikative frasemer, hvis struktur bare indeholder en eller anden form for parallelitet mellem komponenterne.

9. Konklusioner og et forskningsspørgsmål

I denne artikel er et grammatisk og to fraseologiske problemer samt deres indbyrdes relation blevet undersøgt, nemlig leksikogrammatisk reduplikation, fraseoskabeloner og fraseologisk reduplikation. Der er tætte forbindelser mellem de tre fænomener, som tilsyneladende er veletablerede på dansk og i det lys overraskende dårligt beskrevet. De undersøgte problemer ser ud til at befinde sig i krydsfeltet mellem leksik og grammatik, men de ligger ikke samme sted på det grammatisk-leksikalske kontinuum:

Leksikogrammatisk reduplikation (i snæver forstand; *myrd, myrd!*;

tænke, tænke; dyt, dyt!) har klare grammatisk karakter. Det er et produktivt fænomen i moderne standarddansk med en række forskellige funktioner (fx intensivering, rytmisk afrunding, negativ talerindstilling, udtryk for indre drift m.m.). Reduplikation er ikke, som det ofte ses beskrevet, nødvendigvis et fonologisk eller morfologisk fænomen, men her snarere et leksikalsk-syntaktisk, og kan formuleres som en grammatisk regel: $X + X = X$ + en af de omtalte funktioner. Det er leksikogrammatisk, fordi det er frie leksikalske elementer, der indgår i denne type reduplikation.

Fraseoskabeloner er flerordsforbindelser, som består af minimum to tompladser og eventuelle manifeste funktionsord, hvorom gælder, at deres antal ikke overstiger tompladsernes. Der kan være sammenfald med fraseologisk reduplikation (jf. nedenfor), som er én af mange mulige typer fraseoskabeloner.

Fraseologiske reduplikationer (FR) kan være *reduplikative fraseoskabeloner* eller *manifeste fraseologiske reduplikationer* (MFR). I første tilfælde kan forbindelsen til grammatikken synes bevaret, mens den ser ud til at være fjern i det andet, selv om også de manifeste reduplikative frasemer tilsyneladende trækker på et udbredt grammatisk princip i dansk. Der er i begge tilfælde tale om leksikaliserede flerordsforbindelser, som består af to led, der tilsyneladende er indbyrdes redundante.

Fraseologisk reduplikation med variation er det klareste eksempel på, at et grammatisk fænomen, reduplikation, antager en umiskendelig fraseologisk status, idet konkrete elementer stivner og bliver til faste flerordsforbindelser, nu med manifeste komponenter, som kan være unikale (*fryd og gammen, til punkt og prikke*). Forbindelsen til grammatisk reduplikation er dog stadig synlig, selv om den nu klart er blevet sekundær, for det afgørende er den leksikaliserede enheds konventionelle funktion i sprogsamfundet i kraft af dens status som ordforrådsfænomen.

Selv om de omtalte fænomener altså hver især har andel i både grammatikken og leksikonnet, så er reduplikation et grammatisk, nærmere betegnet et syntaktisk fænomen ($X + X = X$ + en bestemt funktion). Fraseoskabeloner og (M)FR'er er derimod i første omgang leksikalske, selv om fraseoskabelonernes sammenhæng med syntaksen springer i øjnene. Men skabelonen lagres tilsyneladende som en forholdsvis abstrakt leksikalsk enhed med bestemte syntaktiske restriktioner, ikke som et syntaktisk princip som fx ren grammatisk reduplikation. De fraseologiske reduplikationer, med eller uden variation, er derimod i høj grad leksikalske fænomener, der snarere diakront har forbindelse til grammatikken. Men

det kan ikke afvises, at danske native speakere kan afkode hidtil usete FR'er ved at udnytte det allerede eksisterende princip leksikogrammatisk reduplikation, hvad der fx så kan udnyttes af receptionsordbøger.

Forskellige tilløb til paradigmedannelser som Falster Jakobsens [*NGN*] er ikke den [*ADJ SUP*] [*NOM*] [*LOKALITET*] (fx *han er ikke den hurtigste knallert på molen*) og eksemplet *jeg* [*VBfin*], *altså er*/[*VBfin*] *jeg* (fx *jeg ryger, altså er jeg*) betragter jeg ikke i første omgang som fraseoskabeloner, fordi bevidstheden om et forlæg (hhv. *ngn er ikke den skarpeste kniv i skuffen* og *cogito ergo sum*) formentlig stadig er levende. Derfor er det mere oplagt at se det som et parole- eller pragmatisk fænomen, nemlig som et eksempel på fraseologisk modifikation (jf. Burger 2003 og Farø 2004) af et bestemt idiom hhv. bevinget ord. Men det er klart, at et yderligere bevidsthedstab om forlægget eller en stigning i modifikationsparadigmets produktivitet vil gøre det attraktivt at rubricere eksemplerne som fraseoskabeloner og dermed egentlig leksikalske fænomener.

Man kunne som nævnt overveje, om den rent leksikogrammatiske reduplikation ikke i virkeligheden også kan beskrives som et fraseologisk fænomen. I så fald ville dansk indeholde frasemer, som alene består af tompladser [*X*] [*X*] (*svede svede*), og som er kendetegnet ved at være nominationsenheder med en bestemt serie af fastlagte betydninger/funktioner. I praksis er det dog nok for radikalt, og fænomenets klart produktive karakter trækker snarere i retning af grammatikken. På den anden side vidner grænsefænomener som *hej, hej!* – der nærmest er en fast leksikaliseret enhed med betydningen (uformelt) 'farvel' –, over for *hej!* (snarere: 'dav!'), om, at der ofte er uskarpe kanter i dette grammatisk-leksikalsk-fraseologiske krydsfelt. Eksemplet kan opfattes som en kollokation, her i form af fraseologisk reduplikation. Om det er et eksempel på en fraseoskabelon af typen [*INTERJ.*] [*INTERJ.*] må blive et temperamentsspørgsmål eller bedre: en opgave for den fremtidige udforskning af fraseologi, der gerne må kombineres med grammatiske problemstillinger, som fx Hansen (u. udarb.) er et eksempel på. Skal sådanne »blande-de« undersøgelser lykkes, må det imidlertid være afgørende, at de er bevidste om den fraseologiske andel af deres undersøgelsesgenstand, og de teoretiske problemer, det medfører.

Det blev ovenfor konstateret, at leksikogrammatisk reduplikation er produktiv i nutidsdansk. På den anden side blev hypotesen opstillet, at inventaret af fraseologiske reduplikativer ser ud til at være forholdsvis sta-

bilt; der kommer altså tilsyneladende (næsten) ikke nye MFR'er til. Det er for mig at se et paradoks, som jeg i øjeblikket ikke kan se nogen forklaring på. Det kan selvfølgelig skyldes, at præmisserne ikke holder, nemlig at inventaret af MFR'er faktisk er åbent; i så fald måtte man finde eksempler på helt friske leksikaliserede dannelser, som i det mindste ikke fremkom under mit arbejde med denne artikel. Men der kan måske også tænkes andre, mere sofistikerede forklaringer på det umiddelbart paradoksale forhold.

Litteratur

- Abraham, Werner: *Terminologie zur neueren Linguistik*. Tübingen 1988.
Alt for damerne nr. 17, 2005.
- Beard, Robert: Derivation, i: Andrew Spencer/Arnold M. Zwicky (red.): *The Handbook of Morphology*. Oxford 1998. S. 44-65.
- Bech, Gunnar: *Das germanische reduplizierte Präteritum*. København 1969.
Berlingske Tidende 25.06.05.
- Burger, Harald: *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. 2. udgave. Berlin 2003.
- Bußmann, Hadumod: *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Stuttgart 1990.
- Christensen, Camilla: *Jorden under Høje Gladsaxe*. København 2002.
- Đing-Hoà, Nguyễn: *Vietnamese*. Amsterdam/Philadelphia 1997.
- DDO = *Den Danske Ordbog*. Ledende red. Ebba Hjorth og Kjeld Kristensen. København 2003ff.
- Donaldson, Bruce C.: *A Grammar of Afrikaans*. Berlin/New York 1993.
- DUW = Dudenredaktion: *Duden Deutsches Universalwörterbuch*. 4. udg. Mannheim: Dudenverlag 2001.
- Farø, Ken: Det ligger lige på tungen. Den danske fraseologi, i: *Mål + Mæle* 3/2003.
- Farø, Ken: Omkring det grønne bord. Dansk-tysk idiomatik og sproglig forandring, i: *Studier i Nordisk* 2004a.
- Farø, Ken: Sproget i uniform: Om militært særsprog, i: *Mål + Mæle* 2/2004b.
- Farø, Ken (red.): Dänisch-europäische Phraseologieforschung. Temanummer af *Hermes* (35) om fraseologi. 2005a.
- Farø, Ken: Zum Geleit, i: Farø (red.) 2005b.
- Fillmore, Charles/Kay, Paul/O'Connor, Mary Catherine: Regularity and idiomaticity in grammatical constructions: the case of *let alone*, i: *Language. Journal of the linguistic society of America* 64:3, 1988.
- Fleischer, Wolfgang: *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig 1982.
- Forskerforum*, sommer 2005.
- Gabelentz, Georg von der: *Die Sprache. Ihre Aufgabe, Methoden und bisherigen Ergebnisse*. Tübingen 1891/1972.

- Glück, Helmut (red.): Lexikon der Sprachwissenschaft. Stuttgart 2000.
- Hansen, Agnete Bruun/Stenestad, Elva/Eriksen, Carl Collin: *Gyldendal tysk grammatik*. København 2002.
- Hansen, Nina Sværke (under udarb.): [Ph.d.-projekt om ekspletiver]. Præsenteret på Torsdagsseminar på Forskerskole Øst, KUA, 10. marts 2005.
- Harder, Peter: DFL – en afsluttende oversigt, i: Engberg-Pedersen, Elisabeth/Fortescue, Michael/Harder, Peter/Heltoft, Lars/Herslund, Michael/Jakobsen, Lisbeth Falster (red.): *Dansk Funktionel Lingvistik. En helhedsforståelse af forholdet mellem sprogstruktur, sprogbrug og kognition*. København 2005.
- Helle, Helle: *Rødby-Puttgarten*. København 2005.
- Hessky, Regina: *Phraseologie. Linguistische Grundfragen und kontrastives Modell deutsch-ungarisch*. Tübingen 1987.
- Holm, Benn Q: *Hafniapunk*. København 1998.
- Holm, John: *An Introduction to pidgin and creoles*. Cambridge 2000.
- Hovmark, Henrik: Tre franske miniordbøger til rejsebrug og daglig tale, i: *LexicoNordica* 12 (under udg.).
- Høeg, Peter: *Fortællinger om natten*. 3. udg. København 1991.
- Jakobsen, Lisbeth Falster: Frasemer som konstituent i løbende tekst, i: Farø (red.), 2005a.
- Jespersen, Otto: Reduplikation, i: *Salmonsens Konversationsleksikon*. 2. udgave. Bind XIX. København 1925.
- Lenz, Barbara: Reihenfolge-Präferenzen in Zwillingsformeln, i: Hartmann, Dietrich/Wirrer, Jan (red.): *Wer A sagt, muss auch B sagen. Beiträge zur Phraseologie und Sprichwortforschung aus dem Westfälischen Arbeitskreise* (= Phraseologie und Parömiologie 9). Hohengehren 2002.
- Lewandowski, Theodor: *Linguistisches Wörterbuch*. Heidelberg 1975.
- Marantz, Alec: Reduplication, i: Asher, R.E. (hovedred.): *The Encyclopedia of Language and linguistics*. Oxford etc. 1994.
- Nimb, Sanni: *Danske adverbier mellem leksikon og syntaks*. (Upubliceret ph.d.-afhandling). København 2005.
- Norrick, Neil R.: Extreme Case Formulations in English Paremeology, i: Földes, Csaba (red.): *Res humanae proverbiorum et sententiarum. Ad honorem Wolfgangi Mieder*. Tübingen 2004.
- Oakey, David: Lexical Phrases for Teaching Academic Writing in English, i: Nuccorini, Stefania (red.): *Phrases and Phraseology – Data and Descriptions* (= Linguistic Insights 5). Bern etc. 2002.
- Palm, Christine: *Phraseologie. Eine Einführung*. Tübingen 1995.
- Politiken* 06.07.04, 20.03.05, 04.06.05, 05.06.05, 06.06.05, 13.06.05, 15.06.05, 16.06.05.
- Rischel, Jørgen: Reduplikation, i: Lund, Jørn (ansv.): *Den store danske encyklopædi*, bd. 16. København 2000.
- Rischel, Jørgen: Vietnamesisk, i: Lund, Jørn (ansv.): *Den store danske encyklopædi*, bd. 20. København 2001.
- Ross, John R.: Ikonismus in der Phraseologie. Der Ton macht die Bedeutung, i: *Zeitschrift für Semiotik* 2, Heft 3, 1980.
- Schlobinski, Peter: Über Reduplikation im Chinesischen und südchinesischen

- Minderheitensprachen, i: *Zeitschrift für Sprachtypologie und Universalienforschung* 47/4, 1994.
- Stammerjohann, Harro (red.): *Handbuch der Linguistik. Allgemeine und angewandte Sprachwissenschaft*. München 1975.
- Stetter, Christian: Linguistische Konsequenzen der Semiologie Saussures, i: Jäger, Ludwig/Stetter, Christian (red.): *Zeichen und Verstehen. Akten des Aachener Saussure-Kolloquiums 1983*. Aachen 1986.
- Thompson, Laurence C.: *A Vietnamese Reference Grammar*. Honolulu 1987.
- VA = *Từ điển việt-anh* [vietnamesisk-engelsk ordbog. Udgivet af Vietnams oversætterråd]. HCMC: Nhà xuất bản thống kê.
- Wierzbicka, Anna: Boys will be boys: 'Radical Semantics' vs. 'Radical Pragmatics', i: *Language* 63/1, 1987.

Noter

1. Tak til Lisbeth Falster Jakobsen, Erla Hallsteinsdóttir og Henrik Hovmark for kommentarer. Synspunkterne er naturligvis mine egne.
2. DDO har dog – generelt overbevisende – kodificeret en ikke uvæsentlig del af de skabeloner, der behandles i denne artikel, omend ordbogsperspektivet på disse komplekse enheder nok aldrig kan blive helt tilfredsstillende.
3. Hvor jeg ville kapitalisere *times* som indholdselement.
4. Wierzbicka (ibid.) argumenterer for det lingvocentriske i at betragte »tautologier« som logiske og universelle fænomener. Hun viser (99), at der ikke er tale om en konstruktion, der »altid er sand«, for det er netop ingen faktisk sætning: »it is no more true than the Ten Commandments« (ibid.).
5. Jf. Fillmore et al.'s (1988:513) operator »retorisk spørgsmål«.
6. Hærkaptajn H.P.O. Pedersens beskrivelse af en kamphelikopter på sprogofficersuddannelsen (1998), jf. Farø (2004b).
7. Tak til Cô Ngà og Chì Yê, Hanoi.
8. Hallsteinsdóttir (personlig meddelelse) har (09.06.05) i en tøjbutiks prøve-rum overhørt flg. eksempel: »... jeg skal bare vælge hvilken farve, *tænke, tænke*, hvad synes du?«.
9. Enkelte eksempler kan være knyttet til specifikke internettekstgenrer, som Hallsteinsdóttir har påpeget (personlig meddelelse).
10. Der er tale om en ellipse, idet »manifest frasem« skal læses 'frasem med primært manifeste komponenter'.
11. Hvad der efter min opfattelse er nok til at kalde konstruktionen idiomatisk, i modsætning til Wierzbicka (1987), der eksplicit afviser, at hendes »tautologier« skulle være idiomter.
12. »*Mangt og meget* andet er (...) ikke medtaget, herunder de konstruktionelle helheder på fraseniveau« (Harder 2005:149).
13. »familien (fik) bagefter (...) brochurer med hjem, så de *i ro og mag* kunne træffe endelig beslutning om alt fra armatur og håndklædetørrer til klinker og baderumsmøbler« (Politiken, 04.06.05, 6:11, annonce).

14. Det er i øvrigt interessant, at MFR'en *vende og dreje* ngt på tysk er leksikaliseret inverst: »Man kann die Sache *drehen* und *wenden*, wie man will« (DUW) – et problem som savner en grundlæggende kontrastiv undersøgelse, jf. andre eksempler som *Hals-Nasen-Ohren-Arzt*, *Strohalm*, *sißsauer*, *Hals über Kopf*, *etw steht hoch im Kurs* og *arbeitsunfähig*.
15. Jf. også varianten: »Anderledes i 70'erne, hvor (...) man kunne gøre en dyd ud af at være 'dum og glad', som når man røg sig *vind og skæv*« (Politiken, 05.06.05, 4:4).
16. Jf. varianten: »Uanset hvordan man *vender og drejer* resultatet, var det en amerikansk tragedie, der sluttede med frifindelsen af Kongen af Pop natten til i går« (Politiken, 15.06.05, 2:1).
17. »også i hendes mave sker der *ting og sager*, ligesom det rører på sig i Arthurs bukser« (Christensen 2002:82).
18. »I deres flotte kostumer rejser de *land og rige* rundt til karnevaler« (www.karnevaliaalborg.dk).
19. »Og så gennemspiller de resten af det indledende ritual *til punkt og prikke*« (Christensen 2002:81).
20. »Men vi har før vist, at vi har *mod og mandshjerte* til at sige fra, når nogen vil fratage os det, vi holder af« (www.dansksfolkeparti.dk).
21. »De forklarede, at 'manden', der afhørte, *råbte og skreg*, når de enkeltvis sad til afhøring i teltet på knæ med rank ryg« (Politiken, 16.06.05, 1:4).
22. »Han blev efter den tids *skik og brug* omgående kastreret og måtte leve sit liv som eunuk« (Politiken, 06.07.04, 2:3).
23. »I RØD præsenteres man ikke *blot og bart* for en række tilfældige fraser, man får faktisk byggeklodserne til en hel situationsbestemt interaktion« (Hovmark 2005, under udg.).
24. »Det har længe stået klart for enhver, at Michael Jackson, uanset resultatet af gårsdagens dom var *helt og aldeles* færdig« (Politiken, 15.06.05, 2:1).
25. »Kulturminister Brian Mikkelsen (K) tilslutter sig »*fuldt og helt*«, men ønsker ikke at uddybe beslutningen« (Berlingske, 25.06.05, 1:1).
26. »i løbet af de par måneder, der er gået, siden han stod på hendes dørtrin første gang, er han begyndt at se hende *klart og tydeligt*« (Christensen 2002:200).
27. »Gunhild [er] *fuldt og fast* overbevist om, at det er det *rene og skære* tilfælde (...), der har placeret ham netop dér« (Christensen 2002:188).
28. »Burde han søge *vidt og bredt* (...) på Bibliotekets hjemmeside efter ligesende?« (Christensen 2002:165).
29. »Hvad har været din største succes? – (...) verdensmesterskabet i 1999 i København – *ene og alene* fordi det var på hjemmebane« (Alt for Damerne 17, 2005:10).